

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ОРГАНІЗАЦІЯ
ТА МЕТОДОЛОГІЯ
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»
ДЛЯ АСПІРАНТІВ**

(ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ)

Харків
«Право»
2018

УДК 34:167/168(075)
Н15

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 12 від 16 грудня 2017 р.)*

У к л а д а ч і:

*О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, Г. П. Клімова, В. М. Пивоваров,
В. Л. Погрібна, М. П. Требін*

Н15 **Навчально-методичний посібник з навчальної дисципліни**
«Організація та методологія наукових досліджень» для аспі-
рантів (здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії)
/ уклад.: О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, Г. П. Клімова та ін. –
Харків : Право, 2018. – 72 с.

ISBN 978-966-937-341-0

ISBN 978-966-937-341-0

© Данильян О. Г., Дзьобань О. П., Клімо-
ва Г. П. та ін., укладання, 2018
© Оформлення. Видавництво «Право», 2018

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Організація та методологія наукових досліджень» є фундаментальною методологічною дисципліною, яка має міждисциплінарний характер, охоплює узагальнені проблеми організації, методологічного, психолого-педагогічного й мовного забезпечення науково-дослідницької діяльності, практики її здійснення та призначена для аспірантів – здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії.

Метою дисципліни є формування в аспірантів загальних уявлень про теоретико-методологічні основи науково-дослідницької діяльності, правила виконання науково-дослідницької роботи, набуття навичок володіння правилами оформлення і способами представлення результатів різних дослідницьких робіт, використання цих навичок у професійній діяльності.

У результаті вивчення дисципліни «Організація та методологія наукових досліджень» аспіранти повинні:

- **мати системні знання** про головні проблеми й ідеї сучасної гносеології та епістемології; способи наукового пізнання світу, функціонування наукового знання в сучасному інформаційному суспільстві, особливості взаємозв'язку науки й освіти з сучасними соціальними і правовими проблемами; наукову термінологію, основні методи та принципи наукових досліджень; теоретико-методологічні, методичні, організаційні аспекти науково-дослідницької діяльності; вимоги до наукових проєктів і технологій їх виконання; усне та писемне наукове мовлення; основні форми організації навчального процесу та оволодіння навичками алгоритму їх використання у вищій школі;

- **уміти аналізувати та виконувати** практичні завдання, пов'язані з організацією наукових досліджень, застосуванням конкретних методів і технологій дослідження соціально-правових систем і процесів; оформленням і презентацією результатів наукових досліджень;

- **володіти** вміннями й навичками застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у наукових дослідженнях; визначення перспективних напрямків наукових досліджень у предметній

сфері професійної діяльності; адаптації сучасних досягнень науки і наукомістких технологій до науково-дослідницького процесу; роботи з науковими текстами різних жанрів.

На опанування навчальної дисципліни передбачено: лекцій – 70 год., практичних занять – 50 год., самостійної роботи – 120 год.

Форми контролю – залік, іспит.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

ЗАТВЕРДЖЕНО
вченою радою Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
(протокол №3 від 23 листопада 2017 р.)

Розділ I ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

1. Вища освіта як соціальний інститут

Освіта і цивілізація; історичні етапи розвитку вищої освіти. Місце й роль вищої освіти в системі соціальних інститутів суспільства. Особливості вищої освіти як соціального інституту: мета, напрямки та завдання діяльності.

Соціальний і культурний аспекти характеристики вищої освіти як соціального інституту. Структурні підрозділи вищого навчального закладу (факультет, кафедра, бібліотека, інститут, філія тощо). Основні суб'єкти вищої освіти як соціального інституту. Освітні норми як регулятори соціальних відносин у вищій школі. Оптимізація управління педагогічним колективом вищого навчального закладу.

Функції вищої освіти як соціального інституту. Типологія вищих навчальних закладів.

Пріоритетні напрямки сучасної державної освітянської політики в Україні.

2. Особливості викладання у вищій школі

Дидактика як теорія навчання. Сутність, структура й рушійні сили навчання, методологічні засади навчання. Закономірності та принци-

пи навчання у вищій школі. Функції навчання. Діяльність викладача і студента. Шляхи оволодіння знаннями (репродуктивний, продуктивний, творчий).

Методи навчання: поняття та основні підходи до їх класифікації. Чинники вибору методів навчання (мета і завдання заняття; специфіка навчального предмета; обрані форми організації навчання; особливості конкретної групи студентів; компетентність і майстерність викладача ВНЗ, матеріально-технічна база ВНЗ та ін.). Методи самонавчання студентів.

Моделі навчання. Організація співробітництва викладача і студентів у навчальному процесі. Основні суперечності навчання у вищій школі.

Форми навчання у вищій школі. Специфіка дистанційного навчання: технології, проблеми, перспективи.

Викладання як найважливіший компонент навчання у вищій школі, його сутність і функції. Викладання як діяльність викладача вищої школи, характеристика її основних структурних елементів.

Модель викладання у вищій школі: сутність та її детермінанти (модель навчання; логічна структура викладу матеріалу; зміст і обсяг матеріалу; критерії оцінювання результатів навчання та ін.).

Технологія викладання як системний, концептуальний, нормативний опис діяльності викладача. Основні ознаки технології викладання (стандартизація, уніфікація процесів, можливість відтворення в заданих умовах, отримання результату). Інноваційні педагогічні технології.

Педагогічна майстерність викладача вищої школи.

3. Методика розробки навчального курсу й оцінювання якості компетентностей студентів

Визначення контексту навчального курсу (інформація про кількість аудиторних годин і годин для самостійного навчання, особливості контингенту студентів, специфіку курсу навчання). Розробка структури навчального курсу. Формування цілей і завдань навчального курсу. Підбір та обробка навчального матеріалу (тести, вправи, форми роботи зі студентами). Визначення та розробка формату оцінювання навчальних досягнень студентів у рамках навчального курсу. Оцінювання навчально-пізнавальних інтересів студентів.

Осмислення контенту навчального курсу. Організація викладання навчального курсу, його науково-методичне забезпечення.

Якість вищої освіти: поняття та критерії оцінювання. Якість компетентностей студентів як основна складова якості вищої освіти.

Педагогічний контроль у системі навчальної діяльності: зміст і види. Функції педагогічного контролю (діагностична, навчальна, виховна). Форми підвищення об'єктивності контролю.

Оцінювання компетентностей як предмета контролю якості результатів навчання студентів. Оцінювання: сутність та вимоги (повнота, релевантність, об'єктивність, адекватність, точність, своєчасність, доступність, безперервність, структурованість). Функції оцінювання (діагностична, організаційна, виховна, аналітична, що класифікує, прогнозує та ін.).

Традиційні методи оцінювання. Особливості інноваційних методів оцінювання (рейтинговий метод, кейс-метод, портфоліо, метод проєктів, контекстне завдання та ін.).

4. Методична документація в системі науково-методичного забезпечення навчального процесу у вищій школі

Система науково-методичного забезпечення навчального процесу у вищій школі. Основні нормативні документи організації навчального процесу у вищій школі. Навчальний план вищого навчального закладу, характеристика його складових частин: графіка й плану навчального процесу. Етапи розробки навчального плану ВНЗ.

Навчально-методичний комплекс дисципліни як методичне та методологічне забезпечення навчального процесу. Мета та призначення навчально-методичного комплексу дисципліни. Зміст і структура навчально-методичного комплексу, його елементи.

Навчальна програма: вимоги та принципи розробки. Навчальна програма як базовий документ у підготовці підручників і навчальних посібників для вищої школи. Особливості робочого плану навчальної дисципліни. Специфіка робочої програми навчальної дисципліни.

Методична компетентність викладача вищої школи.

5. Форми організації навчального процесу у вищій школі

Навчальні заняття, самостійна робота студентів, практична підготовка, контроль як основні форми організації навчального процесу у вищій школі.

Характеристика видів навчальних занять. Лекція як основний вид навчальних занять у ВНЗ: вимоги, структура, види. Методика підготовки і проведення лекції. Основні принципи побудови лекції. Логічні і психологічні основи лекції. Основні риси лекторської майстерності викладача вищої школи. Критерії оцінювання лекції. Семінарські заняття: вимоги, види і методика їх проведення у ВНЗ. Індивідуальна, фронтальна, групова форми роботи зі студентами на семінарських заняттях: сутність, переваги, вимоги, методика використання в процесі навчання. Лабораторні та практичні заняття. Алгоритм методики їх проведення. Особливості індивідуальної роботи зі студентами. Консультація: види і специфіка проведення. Самостійна робота студентів як важлива форма організації навчального процесу у вищій школі: сутність, види, вимоги, характер пізнавальної діяльності. Практична підготовка студентів і контрольні заходи як форми здійснення освітнього процесу у вищих навчальних закладах.

6. Активні та інноваційні способи навчання

Розвиток сучасних освітніх технологій у вищій школі. Головні вимоги до активних інноваційних засобів навчання: сучасність, оптимальність, науковість, інтегративність, раціональність, креативність тощо. Взаємозумовленість освітнього інтересу та пізнавальної активності в навчанні. Загальні та спеціальні стимули активізації пізнавальної діяльності у вищій освіті. Методика управління процесом пізнання як проблемною ситуацією. Стимулювання креативного мислення у студентів.

Специфіка індивідуальної роботи зі студентами різного ступеня обдарованості. Інтенсив, екстернат, спеціалізація, індивідуальні завдання. Індивідуальний навчальний план: мета і зміст. Інноваційні лекційні форми (парна, діалогова, дискурсивна). Застосування методик взаємного навчання, «парне» навчання, методика «малих груп». Рейтинг-контроль результатів засвоєння знань.

Класифікація «ділових ігор» у процесі навчання. Принципи розробки та проведення ділових ігор: сучасність, проблемність, сумісна діяльність, діалогічне спілкування, варіабельність та ін. Методика розробки «ділової гри» і спосіб завдання ігрового плану діяльності учасників. Імітаційні та ігрові форми організації навчальної діяльності

студентів як засіб моделювання предметного змісту майбутньої професії: проектування конкретних виробничих ситуацій (імітаційні ігри), розігрування ролей («рольові ігри»), організаційно-ділові ігри тощо. Особливості дослідницьких та атестаційних ігор. Організаційно-діяльнісна гра як засіб вирішення навчально-дослідницьких (проблемних) завдань. Ділові ігри з використанням комп'ютерних технологій.

Структура рольової взаємодії учасників «ділової гри» як ігрова модель професійного спілкування спеціалістів. Проектування змісту майбутньої професійної діяльності в імітаційних та «ігрових» соціальних моделях через знаково-контекстне навчання. Структура активності викладача та студента, процеси колективного формування соціальних рис особистості через індивідуальне та сумісне прийняття рішень у діловій грі, постановку й розв'язання проблемних ситуацій.

7. Основи педагогічного контролю у вищій школі

Сутність і функції педагогічного контролю (діагностична, навчальна, виховна). Види контролю (поточний, тематичний, підсумковий). Форми педагогічного контролю. Тест як засіб педагогічного виміру. Види і форми тестових завдань.

Шляхи підвищення об'єктивності контролю, оцінки, бали, вимоги до них. Організаційні принципи педагогічного контролю. Форми рейтингового контролю. Самоконтроль: сутність, значення, шляхи здійснення.

8. Організація науково-дослідницької роботи студентів у вищій школі

Особливості організації науково-дослідницької роботи викладачів, студентів у вищих школах України XVIII–XIX ст.: сутність, мета, завдання, зміст, форми, умови. Наукові школи.

Реалізація науково-дослідницької роботи викладачів, студентів у сучасній вищій школі.

9. Проблеми розбудови безперервної юридичної освіти

Нормативні документи щодо необхідності створення системи безперервної освіти. Сутність концепції безперервної освіти. Мета,

зміст і структура безперервної освіти. Єдність освіти як органічна складова системи безперервної освіти. Докторантура як вищий ступінь у системі безперервної юридичної освіти. Додаткові форми і види юридичної освіти як невід’ємна складова частина системи безперервної освіти. Проблеми створення та функціонування системи підвищення кваліфікації фахівців-юристів

10. Психологічні основи професійних комунікацій у науково-педагогічному середовищі

Поняття і основні підходи до оперціоналізації поняття «комунікація». Моделі комунікацій: психологічні, соціальні, семіотичні. Візуальні, вербальні, перфомансні, міфологічні моделі комунікації. Моделі комунікації як аргумент. Форми комунікативної взаємодії у професійному середовищі. Ділові і міжособистісні взаємодії в науковому товаристві. Взаємодії студентів і викладачів.

11. Науковий комунікативний простір

Наукова спільнота як соціально-психологічна група. Соціальні позиції, соціальні дистанції, соціальна мобільність у науковому просторі. Міжособистісне сприйняття та взаєморозуміння науковців. Бар’єри взаєморозуміння в науковому середовищі: інтелектуальний, мотиваційний, емоційний. Психологія міжособистісного спілкування науковців.

12. Вербальні та невербальні комунікації у вищій школі

Мовна культура викладача. Діловий (формальний) і неформальний стиль у спілкуванні студентів і викладачів. Екстралінгвістичні і паралінгвістичні особливості міжособистісної взаємодії суб’єктів вищої школи. Формування і функціонування механізму емпатії в системі стосунків «викладач-студент». Когнітивний, емоційний, поведінковий рівні емпатії.